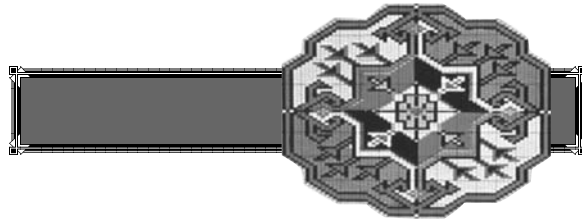

تورکمن ادبیاتی

سال نهم ■ شماره ۲۰۹ ■ شنبه ۲۵ آذر ۱۳۸۵

آت لار بارادا

پاھیملی سۆزلر

تایبارلان ماھم کمی

- ★ آتی بارینگ - غاناتی بار
- ★ أر غاناتی - آت
- ★ یاغشی آت - یاریم دؤولت
- ★ مونینگی آت بولسا اوراغی یاقین بیل
- ★ آت ساقلان آزابدان دینار
- ★ اتلی بیگیگ - بات لی بیگیگ
- ★ آتینگ یوروک بولسا باشینگ دیک بولار
- ★ آت السانگ اویونگ بیلن گنگش، ساستانگ اوغلینگ بیلن
- ★ آت السانگ آتاسینی سورا
- ★ آت آباغیندان غرارار
- ★ آت مونه نینگکی غیلیغی سیس ینگکی
- ★ آتین آیان یولدا غالماز ایلین آیان چۆلد
- ★ آت آریق بولسا هم یاغیر بولماسین
- ★ آتینگ باشنا اورما
- ★ آت آلمانقاگ ایر - آل
- ★ کفک ایین آت یوروک بولماز
- ★ آت تورباسیندان بللی
- ★ آت غیلیغی ایه سی بیلر
- ★ یورغا مونن یولدایشیندان آتیرلار
- ★ آت اورنونی نای توتار، آتا اورنونی اوغول
- ★ آت بیلن دپیشن تایننگ انگه گی دؤورلر
- ★ آتینگ بارقا یول (یورت) تانا
- ★ آت ساغریسیندان بللی دیر
- ★ آت آباغی دؤولسه ات بولار
- ★ آتینگ آرپا بیلن باق
- ★ آت آریق لیق دا غیز غاریب لیقدا
- ★ آت آلسانگ غونان آل، دویه آلسانگ اینن
- ★ آت آلمایر آل، آتال آلمایر حوسدار آل
- ★ آت آباغنا نال قاقسانگ غورباقا آباغین غالدیرار
- ★ آت باسیشیندان بللی، آر باقیشیندان
- ★ آت اورکن یریندن، آر غورقان یریندن
- ★ آت مونه نینگکی، دون گیه نینگکی
- ★ آت میرات
- ★ آتینگ آتاسی آرپا
- ★ آتینگ بارقا یول تانی آتاتگ بارقا آر تانی
- ★ آتی آت بوللچا ایه سی مات
- ★ آتی دؤوک غارریدار بیگیدی اوراق
- ★ ایکی آت دپیش آراسیندا اشک اؤلر
- ★ بدو چؤل ایچینده، گؤوهر کول ایچینده
- ★ آت یورتماز باغیت یورتار
- ★ ایلم آت آرماز
- ★ دول گۆزی بیلن آتالما، پیدادا گۆزی بیلن آت
- ★ آت ایرسغالی آلتیندا
- ★ چامان دا بولسا اوستی آمانجا
- ★ آتی یاغ بیلن دویانی داغ بیلن
- ★ آتی یاریش اؤلدورر، آری نامیس

آلینان چشمه تر:

- ۱- دیار زورنالی دوردونجی سان
- ۲- آتالار ناقلی - مشهدقلی قزل

دولت محمد آزادی

(۱۷۶۰-۱۶۹۵)

تایبارلان: شاه محمد لقی
آلینان چشمه: تورکمن ادبیاتی کیتابی

۱۷۴۷نجی ییلدا ظالم لیقدا یاقاسینی تانادان ندیرشاه اؤلدوریلندن سونگرا، اونونگ غوران دؤولتی دارغاپ باشلایار . بو دؤوران تاریخی ارکین لیک دن پیدالانینپ، تورکمن تایپالاری یوواش - یوواش اوتوروملی لیغا گچیپ، ارکانچیلیق بیلن مشغول لانینپ اوغرایار . دروموش حال - یاغدا لار اؤنگکولره غاراندان اونگات لاشیار، خالقینگ آراسینا پاراخانچیلیق آرالاشیار . اما اؤنگ دن دووام ادیپ گلیمان تایپا غانتا شیقلازیندا

ماغتم غولی، عبدالله، پاکي، چاقی زوبیدا... بولوپ دیر . آلیم شاهیر ۱۷۶۰-نجی ییلدا آرادان چیقیار . بوبارادا اوغلی ییلدیزی . آزادی شاهیرینگ ادبی لاقامی دیر . دولت محمد آزادی هم ادبی دؤره دیجیلیگی، هم ایلمی پیکیرلری بیلن خالقینا خیزمات ادن عالیم شاهیر دیر . شاهیرینگ ادبی اثرلری توتوش دورقی بیله اوووت - نصیحاتا . آقیل - پایخاسا یوغرولان قیسماتلی حازینا بولوپ xxآتسیرینگ تورکمن یاشلاری اوچین - ده

فارس دیلینده اولانیلیان تورکمن سۆزلری

ایران یوردینده غورولان تورک حکومت لرینگ بویندا، دیمک « غزونی لار، سالجیق لار، غارا غویونلی لار، آق غویونلی لار، صفوی لر، آوشاری لار، خورازمی لرو غاجارلار زامانیندا کۆپ

واقالار بولوپ گچیپ دیر و اؤز تاثیرنی غویوپ دیر، اولارینگ بیرى - ده تورک و تورکمن سۆزلرینینگ فارس دیلینینگ آراسینا گیرمک لیگی دیر و هنیز بوگونه چنلی حاییر لانیلیشی شول دؤورونگ غویان تاثیر لرینینگ بیرى دیر .

آتش بس: اصطلاح نظامی جهت رسیدن به صلح، امر خود داری از تیراندازی . اتیش: از کلمه « آتیشماق » به معنی انداختن است .

آچار: باز کننده، آتی برای باز وبسته کردن . از کلمه « آچماق » باز کردن .

اوتراق: جای برای استراحت و اسکان گزیدن موقت، توقفگاه مسافران . از کلمه « اوتیرماق » نشستن .

الک: غربال، تفکیک کننده، تصفیه کننده . از کلمه « ال مک، اله نمک، اله ک » .

باتلاق: آب گند، لجن زار، زمین پر گل و لای « از کلمه باتقالیق، باتماق، فرورفتن » .

چکمه: کفش ساق بلند مخصوص برف و باران . از کلمه « چک مک » کشیدن .

دولمه: نوعی خوراکی است از برنج، گوشت، لپه، سبزی درست می شود آن را در برگ مو یا کلم می پیچند . از کلمه « دولماق » پیچیدن .

قیمه: از انواع خوراکی از گوشت ریز شده و سبب زمینی خلال شده درست می شود . از کلمه « غیماق، غیماق » نوعی برش .

قورمه: از انواع خوراکی، سرخ کردنی در روغن، تفت دادن، معروف به قورمه سبزی از کلمه « غااورماق »

ساجمه: گلوله ریز سبزی تفتنگ های شکاری . از کلمه « سچمک » پخش کردن، پراکندن ، در مواردی انتخاب معنی می دهد .

سرمه: خاکه سرب، گرد سیاهی که به مژه و پلک چشم میکشند، از اجزاء آرایشی مردان و بانوان می باشد و خواص طبی نیز دارد . از کلمه « سورمک » کشیدن .

سورتمه: وسیله نقلیه بدون چرخ که به وسیله اسب، سگ یا گوزن قطبی روی برف و یخ کشیده می شود . از کلمه « سورتمک » سوردادن .

سنجاق: سیخ کوچک فلزی مانند سوزن . از کلمه « سانچماق، سانچاق » فرو روندن .

قایق: کشتی کوچک . از کلمه « غایماق » شناور .

گزمه: پاسبان شب، شب گرد و نگهبان شب . از کلمه « گزیمک » گردش کننده .

یاتاغان: حلقه فلزی خوابیده در موتور ماشین که میله ای از آن عبور می کند . از کلمه « یاتماق » به معنی خوابیدن .

یرغان: از بیماریها کبدي و آلودگی خونی، معروف به زردی . یارا+ غان . به معنی زخم + خون است . « یاراغان » زخم خونی . غان یاراسی .

یورتمه: زخم آرام، چهار نعل تاختن اسب، از کلمه « یورتمک » دویدن .

یورش: حمله کردن، هجوم بردن . از کلمه « یورتمک » دویدن .

اردو: مجموع سپاهیان با تمام لوازم جنگی . از کلمه « اوردا » به معنی جمع یک خانواده، جمع یک اهالی .

بشقاب: قاب خالی (بوش: خالی، غاب: ظرف) « غاب چاینگ » .

تهیه و تنظیم: عیدی وکیلی

منابع:

- لغتنامه دهخدا
- فرهنگ عمید
- فرهنگ ترکمنی قاضی

سریشته لر

- مشهدقلی قزل

فارسی	تورکمنچچه
دندان	دیش
نیکی	یاغشی لیق
خیس	اؤل
زیپ	سورمه
دامن	اتک
باروت	دأری
اقلا	اینگ آرتیدان، باری باشی
نصب	یابشیرماق، تیکمک، غویماق، اوتورتماق
بالا	یوقاری
پایین	آشاق، اتک

حالقینگ یوره گیتدن توران شاهیرلارینگ حالقینگ روحی سردارینا اؤوریلیمان دیکینه، اونسونگ اولاری هر نادیپ اؤز تاراپینگا چکمه گینگ ضرور دیغینا حکم دارلار اؤران غووی

دوشونوپ دیرلر . اما کؤشک شاهیری بولماق کیم اوچین درجه بولسا، کیم اوچین پس لیک . کوشگونگ اؤز دلیی بار، حالقینگ اؤز دلیی . ماغتم غولی البته، کوشکی دال - ده حالقی سایلاپ دیر . یئلدیریمنا منگزش عمرونده انسان مرتبه سیننی غوراپ دیر، آدم کارچیلنی گینگ بییک آیدیم چیمی بولوپ دیر، حالقی آغزی بیرلیگه، آدم لاری بیر - بیرینه یاقین لاشماغا چاغیرپ دیر .

ماغتم غولی نینگ زامانا باب لیغی اونونگ آدم باراداقی فلسفه سی، اونونگ غوشغولاری نینگ اون ایکی سونگ نگونه سینگدیریلن انسان لارا بولان سؤیکسی، آدم کارچیلیگی بیلن باغلا نیشیقلی دیر . انسان طبیغاتینا ماغتم غولی یالی چونگ نگور گؤز یتیرن، شول طبیغاتی شیهل گینگ آچیپ گؤرکزن شاهیرا سیرک (اؤران آز) دوش گلین یار .

یرینگ یردن، آرنینگ اؤردن پارخی کۆپ، مشکل اولدور سؤزله شده دنگ بولار

یرده دوغوپ یالقیم بولوپ گؤترلن، پیراغی دیر، کمینه لر، سیدی دیر، شارقیلداشبان غیلچ لارینگ آستین - دا، کؤکرک گریپ، دوغری سؤزی دپیدی لر .

غادیم زامان لاردا حالقینگ اوستوندن حاکیم لیک ادیان لر یؤریته شاهیر توتونوپ دیرلار . حاقیقات دا - دا کؤشک شاهیرلاری بولوپ دیر . ماغتم غولی یالی مشهور شاهیرا شیهل بولماق) هؤدورلنن دیگی آخمال دیر .

زامانا باب شاهیر

(۱)

کریم مهتابی

موندان سانلیچا واغت اوزال، ماغتم غولی پیراغا باغیشلانان اوشملنگده، عیلم لی - بیلیم لی، یوقار پآللی ایلدشی میزینگ بیرى، شاهیرینگ دؤره دیجیلیگی باراسین - دا « ایندی ماغتم غولی نینگ اؤویت بریجی غوشغولاری نینگ واغتی گچدی، اولار دینگه گچن زامانا دگیشلی » دین پیکیری اؤنگه سوردی - ده مسئله لانی آپ - آنگسات چوزوپ اوتوربردی .

ادبیاتینگ آنگیرباش بورجی اؤویت برمک، اؤورتمک دال - ده، باشغا نامه بولوپ بیلر؟ آدمینگ آدم کارچیلیک لی بولماغینا، عاقیل - باشلی، ادب - آکراملی بولماغینا یاردام (کؤمک) اتمه یان ادبیات ناهییلی ادبیات بولمالی؟ یا - دا بی ایلدشی میز عاقیل - ینگ آنگیر باشینا یتدی میقا؟ بیزینگ شو یازغی میز ماغتم غولی نینگ زامانا باب (حاضیرکی زامانا دگیشلی) شاهیرلیغی حاقین دا

آدامزادینگ گچمیشی بییک - بییک شاخص لاری اؤز ایچینه آلیپ گلنلار . بیزینگ ماغتم غولی شاهیری میز هم شول بییک شخص لارینگ بیرى دیر . اول ۱۸-نجی عاصیرینگ غارانگکی لیغین - دا (کسه دن دوکولیان باسیپ آلیچی لارینگ چوزوشلاری نینگ، آت تویناق لاری نینگ سسی، غیلچ لاری نینگ شارقیلداسی یاتمایان واغنی) دوغان نورانا، پارلاق یشلیدر دیر .